

Салих СЕЛИМОВИЋ, историчар

ПОКУШАЈ ОТЦЕПЉЕЊА РАШКЕ ОБЛАСТИ ОД СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ И ЊЕНОГ ПРИКЉУЧЕЊА БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1917.ГОДИНЕ(СЈЕНИЧКА РЕЗОЛУЦИЈА)

Аустроугарска окупације 1915-1918.године је у сјеничком крају код Срба православних примљена као таква док је велики део муслимана ту окупацију дочекао као ослобођење од окупације Краљевине Србије 1912.године. Окупатор је завео страховладу и економски терор. Најугледнији људи су хапшени, држани као таоци, интернирани у логоре, а неки и убијани. Муслимани су били у нешто повлашћенијем положају, јер су аустроугарску војску дочекали са цвећем. Окупаторска власт је у целој Старој Рашкој својом бескрупулозном пропагандом манипулисала са муслиманима и вешто их усмеравала против Срба и Србије. То ће довести до организовања конференције градоначелника и других муслиманских представника у августу 1917.године на којој ће се донети позната Сјеничка резолуција. У тој Резолуцији постављен је захтев за одвајање територије некадашњег Новопазарског санџака од Србије и Црне Горе и припајање Босни и Херцеговини, запарво Аустроугарској. У горем случају да Санџак добије аутономију.

Сјенички крај у Првом светском рату су аустроугарске трупе освојиле 19.новембра 1915.године. Тешке борбе су вођене на планини Јавору. Ту је била главна тачка одбране док се велики део српске војске организовано не повуче ка Лимској долини и даље до албанског приморија. Један део муслиманске чаршије у Сјеници, Новој Вароши и Новом Пазару је тада аустроугарску војску дочекао са цвећем као ослободиоце од наводне окупације Србије после Првог балканског рата 1912.године.¹

Окупатор је одмах сменио сва локална руководства и именовao себи одане муслимане на све функције и руководна радна места осим у сеоским општинама Штаваљ и Лопиже где је скоро потпуно живело српско православно становништво. Укинута је ћирилица и уведена латиница. Извршен је попис интелигенције од 18 до 55 година старости. Пописана је и сва обрадива земља и шуме. Сви учитељи Срби су отпуштени, а на њихово место у школама доведени окупаторски официри и подофицири који су знали хрватски језик. Забрањено је Србима ношење шајкача и опанака шиљкана, као и групно кретање и масовно окупљање. Спровођене

¹ Салих Селимовић, *Ратна и друга збивања на Сјеничко-нештерској висоравни у Првом светском рату*, Историјска баштина бр.23, Историјски архив, Ужице 2014, 116.

су пљачкашке реквизиције и настао је период чистог економског терора. Заведена је страховлада, посебно према српском становништву. Настало је хапшење и интернирање у логоре најугледнијих људи, а почела су и убијања оних од којих је окупаторска власт највише зазирала и који су могли својим ауторитетом да делују у народу.²

Аустроугарске окупаторске власти су програмирано и изузетно форсирано радиле на стварању и изазивању незадовољства код муслимана према Србима православцима и Србији и Црној Гори као наводним окупаторима.³ Вратили су чипчијке односе па су се аге и бегови поново појавили код својих ранијих чипчија захтевајући да им се доносе некадашња давања (тзв.хак). То исто ће урадити и немачки фашисти у Другом светском рату и у суседном Дежевском (Новопазарском) срезу.⁴ Такођер су окупатори преко једног дела улеме, трговаца и бивших ага и бегова успели да наметну код муслиманског света убеђење да су Србија и Црна Гора окупирале некадашњи Новопазарски Санџак 1912.године.⁵ Својом бескрупулозном пропагандом и разним методама ширења страха од Срба и Србије успевала је окупаторска власт да се код већине муслимана појави права србофобија и анимозитет.⁶ Ширена је и лажна нада у „пусто турско“ и некадашње „оно старо“, односно у повратак турске власти.⁷

Захваљујући свему томе окупатор је успео да у току 1916. и 1917.године покупи добровољце тзв.ђурумлије који су се борили у турској војсци у Галицији на руско-турском фронту. И турски султан је прогласио цихад, тј.свети рат за спас дина и имана, запараво Турске Царевине.⁸ У 1917.години ти добровољци су углавном покупљени мобилизацијом па их је народ назвао „зоромвољцима“. Према сећању најстаријих људи и неких ђурумлија из сјеничког среза је отишло да се бори у турској војсци око 650 тих добровољаца.⁹ Тој арогантној и према Србима и Србији непријатељски расположеној црно-жутој Монархији су муслимани били само погодан

² Са подручја Сјеничко-пештерске висоравни највише људи је интернирано у логоре Нежидер, Ашах, Арад, Добој.

³ Мирко Ђуковић, *Санџак у НОБ-у*, Нолит-Просвета, Београд 1964, 4.

⁴ Миодраг Радовић, *Нови Пазар у револуцији у: Нови Пазар и околина*, Књижевне новине, Београд 1969, 315, 316.

⁵ Санџак на турском значи застава. Он је био војно лено и основна војно-управна јединица, па су санџак-бегови имали и одређене управне функције. Санџак-бегу, команданту спахијске коњице у једном санџаку, султан је додељивао заставу као симбол војног старешине и представника султана. Почетком 19.века било је 290 санџака у Турском царству док је већ половином тог века било само 76 санџака.

⁶ Салих Селимовић, *Политика Аустро-Угарске према Рашкој области после Берлинског конгреса*, Гласник бр.4, Завичајни музеј, Пљевља 2005, 82.

⁷ То је била илузија и чиста обмана муслимана, јер Аустро-Угарска то никада није искрено желела, јер је простор некадашњег Новопазарског санџака желела за себе што ће се убрзо и јавно показати у августу 1917.године.

⁸ Ејуп Мушовић, *Нови Пазар и околина*, Књижевне новине, Београд 1969, 282, 283; Safet Bandžović, *Sjенички крај крајем XIX и почетком XX stoljeća u svijetlu opštih zbivanja u Sandžaku*, Zbornik Sjenice br.11, KPZ, Sjenica 2000, 54, 55.

⁹ Према казивању ђурумлије Рахмана Тарића (1888) из Кладнице који је био турски чауш-подофицир, Гаврила Пауновића (1900) и Ибрахима Макића (1901) из Бачице на Пештери за време ауторових теренских истраживања 1988.године.

предмет за манипулисање како би уз њихову подршку остварила продор до Митровице и даље до Солуна.¹⁰ политичко и економско поробљавање Босне и Херцеговине, Старе Рашке и Србије. И иначе је увек био важан циљ Запада да се балканске земље, па тако и Србија, доведу у потпуну зависност или под окупацију како би се загосподарило Балканом, а Русија потпуно елиминисала са тог простора и источног Средоземља.¹¹ Иако већ одавно нема Аустроугарске и Османске Империје актуелна збивања на Балкану показују да се и даље ради о истим далекосежим плановима неких земаља западне Алијансе. Као да су још актуелни Источно питање и Drang nach Osten.

Још за време Анексионе кризе 1908/1909.године у аустроугарским политичким и војним круговима се озбиљно разматрала могућност војног запоседања већ одавно некадашњег простора Новопазарског санцака и његовог припајања Босни и Херцеговини, заправо Аустро-Уграској.¹² Тадашњим тренутним разрешењем те кризе нису престали и империјални палнови према српским етничким и државним територијама. То се убрзо показало за време Балканских ратова када је Хабзбуршка Монархија била спремна да војнички нападне Србију. Та прилика јој се пружила 1914.године, али ће Србију окупирати крајем 1915.године. У циљу сепарирања и ампутације Рашке области од Србије и Црне Горе окупатор ће радити уз подршку улеме, богатих трговаца и развлашћених ага и бегова на одвајању некадашњег простора Новопазарског санцака од Србије и Црне Горе које су га биле ослободиле од Османлија 1912.године.¹³ Краљевине Србија и Црна Гора ту ослобођену територију су међудржавним уговором поделиле што је добило и међународну верификацију приликом склапања мировних уговора у Лондону и Букурешту 1913.године.

У току 1916. и 1917.године вршена је и велика пропаганда окупатора да се што већи број муслимана јави у добровољце, тзв.ђурумлије који би се борили на страни Турске и Аустроугарске на фронтима према Русији (Галиција). И турски султан је као халифа сунитских муслимана прогласио

¹⁰ Милић Ф.Петровић, *Рашка област према одлукама Берлинског конгреса 1878.године*, Брезнички записи 11-12, Пљевља 1999, 123-135.

¹¹ Јелена Гускова, *Криза на Балкану, Срби и ислам у плановима великих држава у: Ислам, Балкан и велике силе*, Историјски институт САНУ, Београд 1997, 557-559.

¹² Новопазарски санцак је први пут формиран око 1790.године. Порта га је укинула 1817.године. По други пут је формиран 1865.године у чијем сасатаву су биле казе: Нови Пазар, Сјеница у којој је најчешће боравио мутесариф, Нова Варош, Митровица, Бијело Поље са Бихором, Пријепоље са Прибојем, Пљевља, Колашин, Рожаје и Гусиње са Плавом. Овај санцак је 1877.године издвојен из Босанског ејалета и припојен новооснован Косовском вилајету са седиштем у Скопљу. Казе Гусиње, Беране, Рожаје и Нови Пазар су припојене суседним санцацима. Новопазарски санцак је и формално престао да постоји 1902.године када је од његовог остатка и званично формиран Сјенички санцак док је још 1880.године основан Пљеаљски санцак са казама Пљевља, Пријепоље и мудирлуком Прибој.

¹³ Салих Селимовић, *Сјеница*, АРИОМ, Београд 2013, 73.

цихад, тј. свети рат за спас (дина и имана), запараво ислама и Турске.¹⁴ Ипак су 1917. године ти „добровољци“ покупљени мобилизацијом па их је народ назвао „зоромвољцима“.¹⁵ Ти добровољци су у великом броју стардали па се тек сваки десети жив вратио кући као што је био случај са ђурумлијама у Кладници.¹⁶

Како су ратне године одмицале све се очигледније ближио крај Централних сила (Тројни савез). Почеле су да се појављују и сепаратне и глобалне мировне иницијативе. У опцијама су постојале и тежње за „мир без анексија“. Ти мировни наговештаји су код присталица окупатора и по разним основама експонираним људима из муслиманске популације изазивали страх од одговорности, јер су те мировне иницијативе јасно стављали до знања да се територије Србије и Црне Горе и других српских земаља неће више цепати, односно сепарирати и одвајати клиновима, тампон зонама и коридорима за даљу пенетрацију без обзира што је било и другачијих идеја о новој конструкцији и прерасподели територија после распада Аустро-Угарске“.¹⁷

Због страха од последица и неминовне „поратне одговорности“ због сарадње са окупатором, па и многих криминалних и злочиначких активности велики број муслиманских првака организовано је радио на одвајању Санџака од Србије и Црне Горе.¹⁸ Њихова највећа жеља била је да се простор некадашњег Новопазарског санџака припоји Босни и Херцеговини што је била жеља и највећег дела санџачких муслимана, јер су њихова политичка опредељења била под снажним утицајем улеме, ага и бегова. Рад у том правцу је постојао и раније, заправо већ од анексије Босне и Херцеговине 1908. године и Балканских ратова 1912-1913. године. У горем случају размишљало се и барем о придобијању „самоуправе за Санџак“.¹⁹ Аустроугарска је те жеље и идеје здушно подржавала, јер је знала да ће то увек уносити неповерење, раздор и сукобе између муслимана и православних и тиме онемогућавати консолидацију и садашњег и неког будућег новог стања. Све се то уклапало у њене освајачке планове и намере за политичку, економску и безбедоносну нестабилност у нашим земљама, па и у целом региону Балкана. Мора се рећи да су свему томе делом допринели и они нестручни, кратковиди, миту и корупцији и неком реваншизму склони чиновници тек успостављене администрације Краљевине Србије после 1912. године.

¹⁴ Селимовић, 73.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Салих Селимовић, *Кладница*, Музеј „Рас“, Нови Пазар 2012, 215, 216.

¹⁷ Селимовић, *Политика Аустроугарске...*, 85.

¹⁸ Постепено је све више у европској дипломатији и публицистици уместо Новопазарски санџак фигурирало само име „Санџак“ како би се на тај начин дао неки индивидуалитет у односу на остале српске земље. То се пре свих односи на Аустроугарску и немачку дипломатију, журналистику и публицистику што је крајем 19. века и ушло у дипломатски речник.

¹⁹ Bandžović, 56, 57.

Када је окупатор својим политичким и пропагандним деловањем успешно припремио политички терен организовао је конференцију градоначелника и других муслиманских представника у Сјеници 1917.године. Конференција је одржана 13.и 14.августа, по неким изворима и 15.августа.²⁰ Заседање је одржано у главној градској џамији Султан Валиде. Конференцији је присуствовало 25 представника муслимана из срезова који су припадали некадашњем Новопазарском санџаку као и два аустроугарска официра као представника Крајскоманде (окружне команде) из Новог Пазара и среске комаде у Сјеници који су пратили рад Конференције. Конференција и њене одлуке и закључци су били круна аустроугарске бескрупулозне политике, пропаганде и тактике *Divide et Impera*. Одлично се знало да ће то додатно оптеретити односе који су ионако били веома затегнути и пуни неповерења, па и мржње. Сигурно Сјеница није случајно изабрана за место одржавања Конференције, јер је овај град био стварни главни град Новопазарског санџака и од 1902.године и Сјеничког санџака. Осим тога сјеничка муслиманска чаршија и муслимански живаљ на Пештери су били наклоњени Босни и Херцеговини и Аустроугарској што се одлично уклапало у њене империјалне планове. То потврђује и поверљиви извештај аустроугарског мајора Рупчића из прибојског гарнизона од 14.новембра 1916.године, а који се у потпуности може да односи и на стање у тадашњем сјеничком срезу. Између осталог он пише: „Муслимански део становништва у великој већини је нама наклоњен. Из неких спонтаних изјава овдашњих муслимана може се закључити да у случају анектирања Санџака (враћања Србији и Црној Гори) морају се иселити, јер су се политички компромитовали“.²¹ Муслимански прваци су се обратили за подршку освајачу који је био окупатор земље којој су се желели да прикључе. О томе историчар Мустафа Мемич каже: „Тежећи том основном циљу они се нису либили да тај свој циљ остваре и путем оних који су и њихов матични народ окупирали“.²² О томе је и историчар Ејуп Мушовић написао следеће: „Било је то поновно оживљавање идеје Хабзбурга из друге половине XIX века о Санџаку како би га се домогли да би преко њега могли да продру према истоку и тако онемогућили уједињење Србије и Црне Горе“.²³

²⁰ Војислав Суботић, *Нововарошки крај у Првом светском рату у: Нововарошки крај кроз историју од неолита до 1941*, Нова Варош 1991, 218.

²¹ Архив Србије (АС), Војно генерални гувернеман (ВГГ), одељење XVIII, бр.851, 29.12.1916.

²² Mustafa Memić, *Vošnjaci-Muslimani Sandžaka i Crne Gore*, Sarajevo 1996, 246.

²³ Мушовић, *Нови Пазар и околина...*, 284.

Џамија Султан Валиде у Сјеници

Старо и најадекватније име Стара Рашка или Новопазарски санџак се уопште више не помињу и преиначено је у турско име Санџак што је у турској административно-територијалној подели значило само војно лено, а касније јединицу у рангу округа.²⁴ Иначе је Новопазарски санџак 1872.године био издвојен из Босанског ејалета (вилајета) и са Нишким санџаком чинио један посебан вилајет, али је после краћег времена поново враћен. Дефинитивно је 2.фебруара 1877.године поново издвојен из Босанског и прикључен новооснованом Косовском вилајету чије је седиште било у Скопљу.²⁵

²⁴ Славенко Терзић, *Употреба исламског фактора у балканској стратегији великих сила: Рашка и санџачко питање*, Ислам, Балкан и велике силе (XIX-XIX v.), Историјски институт САНУ, Београд 1997, 323; Миомир Дашић, *Административно-територијални положај Старе Рашке у доба турске владавине и настанак имена Санџак*, Симпозијум „Области Сатаре Рашке крајем XIX и почетком XX века, Пријепоље 1994, 13, 14; Салих Селимовић, *Рашка област и политичко-дипломатске манипулације око тог простора*, Брезнички записи 9-10, Пљевља 1998, 30, 31; Исти, *Политика Аустро-Угарске према Рашкој области после Берлинског конгреса (Сјеничка резолуција)*, Гласник бр.4, Завичајни музеј, Пљевља 2005, 78.

²⁵ Ејуп Мушовић, *Етнички процеси и етничка структура становништва Новог Пазара*, Етнографски институт САНУ, Београд 1979, 43; Салих Селимовић, *Стара Рашка (Рашка област) у турским административно-управним подјелама*, Брезнички записи 11-12, Пљевља 1999, 32.

Како је већ речено, Конференција је одржана од 13. до 15.августа 1917.године. У Сјеницу су дошли представници (градоначелници) свих срезова са простора некадашњег Новопазарског санцака које су поставиле аустроугарске окупационе власти. То су били градоначелници Новог Пазара, Сјенице, Нове Вароши, Пријепоља, Прибоја, Пљеваља, Бијелог Поља, Берана, Рожаја, Берана (Будимља), Тутина (Штавица) и Шаховића (Доњи Колашин).²⁶ Осим градоначелника Конференцији је присуствовало и 14 других муслиманских представника-делегата па је укупно било 25 представника градова, заправо срезова.²⁷ Из Новог Пазара као највећег града је присуствовало 4 делегата, Пљеваља 3, Сјенице 3, Пријепоља 2, Берана 2, итд. Присуствовали су и аустроугарски обавештајни официри из Окружних или обласних команди (Kreiskomando) Нови Пазар и Митровица и Среске команде (Bezirkskomando) у Сјеници. Конференцијом је председавао титуларни паша Изет Махмед-паша Бајровић, градоначелник Пљеваља. Мехмед-паша је био познат као велики аустрофил и највећи лиферант аустроугарским гарнизонима у Пљевљима, Прибоју и Пријепољу до повлачења аустроугарске војске 1908.године из Пљеваљског санцака. Његов рођени брат мајор Омер-бег Бајровић је био велики поборник српске националне идеје код наших муслимана који су били српског порекла, сматрао је да Аустроугарска није наша домовина већ само окупатор, а био је и велики добротвор. Омер-бега су окупатори на веома свиреп начин и на превару спровели у Сарајево где је у тамници мучен и уморен.²⁸

Паша Бајровић је отворио конференцију речима да је „ крајње време да ми муслимани Санцака, које ми председници општина представљамо, ми који чинимо већину становништва Санцака, друкчије размишљамо него што то желе и траже наши паразити владе Србије и Црне Горе. После трогодишњег рата постоје изгледи за преговоре о закључењу мира и жеља свих ратујућих народа за мир...постоји све јача и израженија, и ми сматрамо да и нама припада право да на основу права о самоопределењу појединих народа сами одлучујемо о својој будућности. С обзиром на потребе да се на задовољавајући начин треба да реши и питање наше егзистенције ми морамо да артикулишемо наше жеље“.²⁹

Учесници конференције су држали дуге и исрпне говоре у којима су се просто такмичили у блаћењу Срба и Србије, Црногораца и Црне Горе, а величању и хвалоспевима Аустроугарске као ослободиоца, а не као окупатора. Сву учесници су се, између осталог, сложили у констатацији

²⁶ Државни архив Београд (ДАБ), ВГГ, бр.18-738.

²⁷ АС, ВГГ, св.V, одељење XVIII, бр.738/1917.годину.

²⁸ Добрило Аранитовић, Likovi iz prisjenke: *Омер-бег Бајровић и оданост коријенима*, Пљевља 1992, 1-4.

²⁹ Исто.

„да је Санџак отргнут од матице Босне, јер више од четири године био окупиран и подјелењен између Србије и Црне Горе“.³⁰

Након дводневних дискусија и разматрања свих могућности усвојени су закључци у форми Резолуције.

I Прикључење Босни и Херцеговини је наша непоколебљива жеља и једино разумно решење нашег питања.

II Ако се из разумљивих разлога или непредвиђених разлога наши захтеви, на које имамо право, се не могу испунити захтевамо самоуправљање Санџака.

III Ако и ова наша жеља није остварива, и ми све наде изгубимо да ће се све наше жеље испунити, онда смо присиљени да се иселимо из ових крајева.

IV Пошто наси односи захтевају другачији поступак него што то сматрају српска и црногорска влада ми молимо К. и К. Војни генерални гувернеман за Србију и Црну Гору да наше захтеве у вези управљања Санџаком поднесе вишој инстанци и да нас до коначног решења тог питања прикључи Босни и Херцеговини, јер управа у тим земљама боље одговара нашим односима.³¹

После четврте тачке Резолуције тражи се и следеће: „Ако и овај захтев (четврта тачка) није остварив, онда захтевамо да се оснује самостални гувернеман за Санџак (посебна војна управа).“³²

У даљем тексту Резолуције наставља се: „Пошто сами нисмо у стању да наша права и жеље остваримо, молимо К. и К. аустроугарску владу да нам пружи подршку и обезбеди наша права.

У вези са нашим молбама, предлозима и захтевима молимо ВГГ у Београду и Цетињу и Високу земаљску владу БиХ да нас прими на разговор и обавести о времену пријема.

Са највећим поштовањем, које дугујемо храброј војсци, као и аустроугарској монархији затварамо данашњу седницу и остајемо (следе потписи 12 градоначелника):

1. Мехмед Изет-паша Бајровић, Пљевља
2. Риза-бег Муратбеговић, Нови Пазар
3. Мурат-бег Хашимбеговић, Пријепоље
4. Селејман еф. Шећерагић, Нова Варош
5. Хилми-бег Кајабеговић, Бијело Поље
6. Дуљко-ага Рамхусовић, Беране
7. Иљаз еф. Ћатовић, Рожаје

³⁰ Вуле Брашанац, *Политичке, економске и просветне прилике у Пријепољском округу за време аустроугарске окупације*, Симпозијум Сеоски дамни Сретена Вукосављевића XV, Дом револуције, Пријепоље 1993, 195, 196; Bandžović, 56.

³¹ АС, ВГГ, св. V, од. XVIII, бр. 738/1917.

³² Исто.

8. Хусеин еф.Хасанбеговић, Прибој
9. Јусуф-ага Хамзагић, Тутин
10. Рушид еф.Спаховић, Сјеница
11. Осман-ага Диздаревић, Шаховићи
12. Хусеин еф.Шахман Беране (Будимља).³³
Сјеница, дана 14. августа 1917.године“.³⁴

Сјеничка резолуција је одмах преведена на немачки и достављена поменутиим командама и упућена Војно генералном гувернеману у Београд. Војно генерални гувернеман за Србију је препис текста Резолуције са пропратним писмима доставила Војно генералном гувернеману за Црну Гору у Цетиње и Земаљској влади у Сарајево.

³³ Потписницима ове Резолуције је суђено после ослобођења 1918.године. Осуђени су на разне казне затвора, али их је краљ Александар амнестирао својим Указом бр.6671 од 17.јануара 1921.године.

³⁴ ДАБ, ВГГ, бр.18-738.

Übersetzung.

Sitzungs - Protokoll

aufgenommen am 13. August 1917 in Sjenica in Vertretung der
Bürgermeister aller Bezirke Sandzak, Novi Pazar.

Gegenstand :

Bestimmungen, Besprechungen und Forderungen für die Zukunft
Sandzak Novi Pazar.

Anwesende:

Seitens des k.u.k. Krskndos Novi Pazar	Oblt. Canic
" " " Bzkkndos Sjenica	Sebastian
Seine Ex. Mehmed Izet Pasa Bajrovic Bürgermeister	Plevlje
Herr Rizabeg Mubatbegovic	Novi Pazar
" Muratbeg Hasinbegovic	Prijepolje
" Sulejman eff Seceragic	Nova Varos
" Hilmi beg Kajabegovic	Bjelopolje
" Duljko-aga Ramhusovic	Berane
" Iljaz eff Catovic	Rozaaj
" Husein eff Hasanbegovic	Priboj
" Jusufaga Hanizagic	Tutin
" Rusid eff Spahovic	Sjenica
" Osmanaga Dizdarevic ex	Sahovic
" Hussein eff Sahman	Berane/Budin

Die Sitzung wird eröffnet durch Seine Exzellenz Mehmet Izet Pasa Bajrovic mit folgender Rede: Es ist der krusserste Moment, dass wir Mohamedaner Sandzaks- Novi Pazar, vertreten durch uns Bürgermeister die wir die Majorität der Bevölkerung des Sandzaks bilden, reflektieren auf andere Staatsrechte unseres Sandzaks, als es wünschen und fordern unsere Parasiten der Regierung Serbiens und Montenegros. Da nach 3 jähriger Kriegstätigkeit die Friedensverhandlungen in Aussicht stehen und der eine Wunsch aller im Kriege stehenden Völker immer lauter und bestimmter wird: u.zw. "Friede ohne Anexion"; erachten wir es, bei den Bestimmungsrechten einzelner Völker, dass auch uns zukommt, als unser gutes recht, unsere Zukunft selbst zu bestimmen, deshalb müssen wir auch unsere Wünsche behufs Verschaffung unserer Zufriedenheit-Existenz und Lebensfrage klar vorbringen.

Nach gründlichen Erörterungen aller Möglichkeiten wurde einstimmig beschlossen.

I. Die Angliederung an Bosnien und Herzegovina ist unser entgeltlicher Wunsch und zugleich die einzige verständige Art, unsere Frage der Erledigung zuzuführen.

II. Falls unseren Forderungen, auf welche wir ein Recht zu besitzen glauben und uns vielleicht aus unbegreiflichen und unvorhergesehenen Gründen nicht erfüllt werden könnte, fordern wir : Die Selbstverwaltung des Sandzaks.

III. Und falls auch diesem unserem Wunsche nicht willfahrt werden könnte und wir jede Hoffnung auf die oben angeführt on Daten unseres Bestehens verlieren, ist uns begreiflich und sind dessen gewiss, dass wir aus diesen Dingen anzuwenden wissen,

Прва страна Сјеничке резолуције

Аустроугарска окружна команда у Новом Пазару је у свом пропратном акту од 20. августа 1917. године подржала захтеве

муслиманских представника из Сјеничке резолуције. То је било и за очекивати, јер је окупаторска власт и режирала Конференцију и њену Резолуцију. Већ 1. септембра исте године аустроугарска војна управа за Србију (ВГГ) у свом писму истој таквој управи у Црној Гори, као и Земаљској влади у Сарајеву, пише да „иако се у тој Резолуцији наведена питања тренутно сигурно не могу решити, ипак она представља важан документ за будуће преговоре о закључењу мира“.³⁵

³⁵ АС, ВГГ, Св. V, Одељење XVIII, бр. 738/1917.

K.u.k. Kreiskommando Novi Pazar.

abschrift.

V.A. Nr.40 res. ex 1917.

Sandžak Novi Pazar-Bespre-
chung der Notabeln über Zu-
kunft. Ad Verordg. Nr. 21391.

An

Handwritten signature and stamp of the military command. The stamp includes the text 'АУСТРОУГАРСКА АРМИЈА' and 'НОВИ ПАЗАР'.

das k.u.k. Militärgeneralgouvernement, Präsidium.

in

Novi-Pazar, am 20. August 1917.

Belgrad.

Die Besprechung der Bürgermeister der Städte des Sandžak Novi-Pazar fand wegen Erkrankung des Mehmed Izzet Pasa Bajrovic anstatt am 11. am 13. l.M. in Sjenica in Anwesenheit des Oberleutnant Sebastian als Vertreter des Kreiskommandos und des Nachrichten-Offizier Oberleutnant Čanic statt. Teilnehmer waren die 12 im Protokoll genannten Bürgermeister.

Die Strömung, welche jetzt auf einen "Frieden ohne Anektion" hinzuarbeitet, hat bei der muslimanischen Bevölkerung Furcht und Besorgnis, wieder unter montenegrinisch-serbische Herrschaft zu fallen, ausgelöst und eine antisorbische, für uns loyale Agitation bewirkt, welche zu der Besprechung der muslimanischen Notabeln führte.

Der Tenor der bei dieser Gelegenheit gefassten Resolution ist der Wunsch, sich von der montenegrinisch-serbischen Herrschaft zu befreien und in einer Form unter den Schutz der österreich-ungarischen Monarchie gestellt zu werden. Motiviert wird diese, auf historischen, politischen, nationalen und ökonomischen Grundsätzen aufgebaute Lösung der Sandžakfrage mit dem Hinweis auf die begründete Gefahr einer Verdrängung, ja Vernichtung des muslimanischen Elementes im Falle der erneuerten Angliederung an ein selbständiges Montenegro bzw. Serbien.

Die Resolution umschreibt in zwei Punkten die Möglichkeit der Erfüllung dieser Aspirationen und zwar in erster Linie durch Angliederung an Bosnien und Herzegovina- oder falls dies nicht möglich wäre - durch Autonomie.

Sollte weder die eine noch die andere staatsrechtliche

Прва страна пропратног писме аустроугарске Окружне команде из Новог Пазара Војно генералном гувернеману за Србију

У том писму Војног генералног гувернемана за Србију се, између осталог још каже: „ Сва искуства аустроугарске управе потврђују да муслимани у Санцаку присаједињење Босни и Херцеговини, а тиме и Аустро-Угарској сматрају као политички идеал своје будућности. Жеља за евентуалном аутономијом...или исељење у Турску самтрају само као мања несрећа...ако би поново настала омрзнута српска владавина“.³⁶

Ова Сјеничка резолуција је само још више изазавала неповерење и продубила сукобе и неспоразуме који ће дугорочно унести нестабилност и иначе на овом по много чему турском подручју.

Свакако је јасно да тадашња муслиманска елита није била у могућности да сама нешто конкретније и одлучније уради без окупатора и страних ментора за остваривање аутономашких и сепаратних циљева. И актуелна збивања у Старој Рашкој не догађају се случајно. Исте или сличне политичке снаге су покретачи захтева за специјалним статусом, аутономијом или посебном регијом Санцак. Ти захтеви су формулисани у Меморандуму о специјалном статусу Санцака из 1993.године.³⁷ Касније су неки захтеви мало другачије формулисани па је Бошњачко национално веће Санцака донело Меморандум о аутономији Санцака и посебним односима са Босном и Херцеговином.³⁸

³⁶ Исто.

³⁷ *Memorandum o specijalnom statusu Sandžaka*, Muslimansko nacionalno vijeće Sandžaka, Novi Pazar 1993.

³⁸ *Memorandum o autonomiji Sandžaka i posebnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom*, Bošnjačko nacionalno vijeće, Novi Pazar 1999.

РЕЗИМЕ

Аустроугарска војска је окупирала Сјеницу 19. новембра 1915. године. Окупација је трајала до половине октобра 1918. године. За време окупације заведена је страховлада и сурово економско исцрпљивање народа, посебно православних Срба. Срби су хапшени, држани као таоци и многи интернирани у логоре, а било је и убистава највиђенијих људи. Муслимани су окупаторе дочекали са цвећем, јер су аустроугарском пропагандом и деловањем дела улеме, ага, бегова и богатих трговаца били убеђени да је дошла слобода од окупације Србије. То је окупатор искористио да би још више продубио неповерење и проширио мржњу плашећи муслимане са Србима и Србијом као њиховим највећим непријатељима. Окупатор је успео да покупи и велики број ђурумлија за борбу у интересу Аустроугарске и Турске који су се борили на њиховој старни у Галицији.

Као круна окупаторовог разорног деловања било је одржавање конференције муслиманских првака из градова са подручја некадашњег Новопазарског санџака 13. и 14. августа 1917. године. на Конференцији је донета Сјеничка резолуција у којој су постављени захтеви да се некадашњи Новопазарски санџак одвоји од Србије и Црне Горе и припоји Босни и Херцеговини, односно Аустроугарској. У горем случају да се обезбеди аутономија. То је и иначе била давнашња жеља Аустроугарске како би се на тај начин спречило уједињење Србије и Црне Горе и омогућио даљи продор црно-жуте Монархије према Косову, македонији и Солуну. Та резолуција је само додатно оптеретила односе и продубила неповерење и сукобе између православних Срба и муслимана.